

КОЛІРНИЙ СИМВОЛІЗМ У ЗАГОЛОВКАХ РОМАНІВ ПРО УПА АНДРІЯ КОКОТЮХИ

COLOR SYMBOLISM IN THE TITLES OF NOVELS ABOUT UPA BY ANDRIY KOKOTYUKHA

Вегеш А.І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Ужгородського національного університету

Заголовки несуть у собі особливе семантико-стилістичне та експресивне наповнення. У заголовку – зміст твору, адже відомо, що кольори викликають певні почуття, діють символічно. Актуальність дослідження полягає у тому, що вперше досліджується роль кольору в заголовках романів А. Кокотюхи, встановлюються особливості символічного використання кольору.

Метою статті є дослідження колірної символізму в заголовках романів «Чорний ліс», «Багряний рейд», «Біла ніч», «Червоний» А. Кокотюхи. Наше завдання – з'ясувати особливості та символічну роль барволексем у заголовках романів про УПА.

Досліджено особливості та функційне навантаження барволексем, що нерозривно пов'язані із сюжетом твору, адже колір віддзеркалює сприйняття автором світу і має важливе ідейне навантаження та потужний емоційний вплив на читача.

Доведено, що в романі «Чорний ліс» реальна назва лісу стає символом, а чорний колір містить виразний оцінний момент, має широкий діапазон значень. Символіка чорного кольору побудована на протиставленні білому.

Колір у заголовку роману «Багряний рейд» виступає у ролі особливого стилістичного прийому, служить ключем до розуміння підтексту. Рейд на Схід України відбувався восени, а багряний – один із кольорів осені. Із кривавими боями доводилося прокладати шлях, тому рейд був кривавим, багряним.

У романі «Біла ніч» автор утілює у метафоричне зображення *біла ніч* перемогу добра над злом, світла над темрявою. Сприйняття білого кольору залежить від сторін конфлікту, зіткнень полярностей, емоційних протиставлень, де білий і чорний кольори є своєрідним виражальним засобом. Ці кольори є діаметрально протилежними символами позитивного й негативного.

Символічною є назва роману «Червоний». На основі встановленого асоціативного зв'язку літературно-художній антропонім «червоний», що є заголовком роману, набуває різних конотацій.

Проведені спостереження засвідчили, що чорний, багряний, білий і червоний кольори в романах А. Кокотюхи – кольори війни.

У колірному символізмі заголовків романів А. Кокотюхи відбиваються народні традиції, звичаї, вірування. Як бачимо, колір у заголовку виступає у ролі особливого стилістичного прийому, служить ключем до розуміння підтексту.

Ключові слова: багряний, барволексема, білий, заголовок, колір, символічне значення, романи про УПА, червоний, чорний.

The titles have a special semantic-stylistic and expressive content. The title contains the content of the work. After all, it is known that colors evoke certain feelings, act symbolically. The relevance of the study is due to the fact that for the first time the role of color in the titles of A. Kokotyukha's novels is studied, the peculiarities of the symbolic use of color are established.

The purpose of our article is to study the color symbolism in the titles of the novels "Black Forest", "Crimson Raid", "White Night", "Red", written by A. Kokotyukha. Our task is to find out the peculiarities and symbolic role of color-lexemes in the titles of novels about the UPA.

The peculiarities and functional load of color-lexemes, which are inextricably linked with the plot of the work, are studied, because the color reflects the author's perception of the world and has an important ideological load and a strong emotional impact on the reader.

It is proved that in the novel "Black Forest" the real name of the forest becomes a symbol, and black color contains a clear moment of evaluation, has a wide range of meanings. The symbolism of black color is based on the opposition of white.

The color in the title of the novel "Crimson Raid" acts as a special stylistic device, serves as a key to understanding the subtext. The raid to the East of Ukraine took place in autumn, and crimson is one of the colors of autumn. The way had to be paved with bloody battles, so that is why the raid was bloody, crimson.

In the novel "White Night" the author in the metaphorical image of *white night* embodied the victory of good over evil, light over darkness. The perception of white color depends on the parties of the conflict, clashes of polarities, emotional oppositions, where white and black are a kind of means of expression. These colors are diametrically opposed symbols of positive and negative.

The title of the novel "Red" is symbolic. Based on the established associative connection, the proper name of the literary hero Red, which is the title of the novel, acquires different connotations.

Observations have shown that black, crimson, white and red in A. Kokotyukha's novels are the colors of war.

The color symbolism of the titles of A. Kokotyukha's novels reflects folk traditions, customs, and beliefs. As we can see, the color in the title acts as a special stylistic device, is the key to understanding the subtext.

Key words: crimson, color-lexeme, white, title, color, symbolic meaning, novels about UPA, red, black.

Постановка проблеми. Відомий сучасний український письменник Андрій Кокотюха, розвінчуючи радянські міфи про Другу світову війну, видав низку романів про Українську Повстанську Армію. Його романи є надзвичайно актуальними сьогодні, коли наше суспільство змушене воювати за своє право на існування. У передмові до роману «Чорний ліс» І. Патриляк пише: «Боротьба між українською національно-державною та радянсько-російською ідентичностями, яка впродовж останніх десятиліть велася політичними і пропагандистськими методами, стараннями чинного російського режиму переросла у криваву війну. Війну, яка пробуджує у наших громадян інтерес до пізнання попереднього досвіду подібних протистоянь, які мали місце в 1917–1920-х та в 1940–1950-х роках. Наукові, науко-популярні та художні твори на історичну тематику нині звучать по-особливому, викликають у вітчизняного книголюба загострену зацікавленість» [14, с. 5]. Автор зумів об'єднати складні події і показати «всю гостроту протистояння, яке шматувало людські долі, нищило мораль, робило друзів ворогами, а ворогів друзями» [14, с. 6].

Об'єктом нашого зацікавлення вже були романи А. Кокотюхи. Ми досліджували функціонування літературно-художніх антропонімів, у першу чергу – псевдонімів воїнів УПА [1; 4]. Тепер об'єктом нашого дослідження стали назви романів – заголовки (бібліоніми).

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересу вчених до ролі кольору у творах майстрів слова, адже в доборі кольорів, їхніх відтінків і різних значень відбиваються своєрідність авторського бачення й розуміння світу. Безперечно, цікавим у цьому плані є дослідження кольору в заголовках романів про УПА А. Кокотюхи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Назви творів сучасних українських письменників привертають увагу дослідників. Заголовки несуть у собі особливе семантико-стилістичне та експресивне наповнення. У заголовку – зміст твору.

Про роль заголовків в українській літературі писали відомі науковці: Ю. Карпенко, М. Карпенко, Е. Боева, О. Немировська. Заголовок був об'єктом уваги Н. Веселової, В. Галич, Л. Грицюк, Т. Желтоногової, Л. Зеленко, О. Кульбанської, Т. Крупеньової, Г. Лукаш, С. Петрової, А. Попович, М. Торчинського, О. Траченко та ін. Заголовки привертали і нашу увагу. Ми досліджували назви творів М. Дочинця, В. Шкляра, А. Кокотюхи, С. Жадана, М. Гримич, В. Лиса та ін. Цікавими в дослідженнях є мотивація заголовків, їхня семантика, роль у формуванні

змісту, визначення функцій. Але наше дослідження присвячене ролі кольору в бібліонімах (заголовках).

Важливу роль у художньому творі відіграють барволексеми, тим більше якщо колір фігурує у назві твору, адже відомо, що кольори викликають певні почуття, діють символічно. Митці слова використовують цю властивість, щоб емоційно й естетично вплинути на читача. «Сполучуваність назв кольорів із різними поняттями відбиває і закономірності використання традиційних образів, які стали певною мірою поетичними символами, і новаторське вживання назв із семантикою кольору для створення емоційно-оцінних метафоричних означень» [13, с. 257]. Назви кольорів були предметом зацікавлення багатьох мовознавців (С. Єрмоленко, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, Л. Ставицька та ін.). Але роль кольорів у заголовках художніх творів усе ще залишається мало вивченою.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження колірної символізму в заголовках романів про УПА А. Кокотюхи. Наше завдання – з'ясувати особливості та символічну роль барволексем у заголовках романів про УПА.

Джерельною базою дослідження послугували романи відомого сучасного українського письменника Андрія Кокотюхи «Чорний ліс», «Багряний рейд», «Біла ніч», «Червоний».

Для розв'язання поставлених завдань у роботі використано такі методи: описовий, метод компонентного аналізу, метод функційно-стилістичного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Наукова новизна полягає у тому, що вперше досліджується роль кольору в заголовках романів А. Кокотюхи, встановлюються особливості символічного використання кольору. У тлумаченні поняття «символ» виділяють такі ознаки: «характеризується відносною полісемічністю вкладеного в нього смислу, багатомірністю осмислень, певною розмитістю межових кордонів; на мовленнєвому рівні супроводжується широким набором конотацій, емотивних супроводів, аксіологічних уявлень» [12, с. 174]. Важливу роль у виявленні цих образно-символічних нашарувань відіграє текст. Мовознавча та літературознавча наука сьогодні все частіше звертається до проблеми значення слова, зокрема смислового навантаження колірних епітетів у тканині художнього твору. А. Кокотюха в заголовки своїх романів вводить колірні епітети, вони трапляються й у тексті, дуже часто мають додаткове смислове навантаження, конотативний ореол, символічну функцію. У заголовках романів А. Кокотюхи «втільена даль часу, глибина його пізнання в складному перепле-

тінні гострих соціальних і моральних проблем, розмаїття характерів і обставин. Сутність символу в заголовку має за мету дати первісний смисловий імпульс, своєрідну установку для читача на сприйняття того, яким змістом наповнюються ці слова, це своєрідне вихідне визначення теми» [6, с. 668].

У трилогії про УПА, що об'єднує романи «Чорний ліс», «Багряний рейд», «Біла ніч», сюжет пов'язаний із повстанцем на псевдо Східняк. У романі **«Чорний ліс»** події відбуваються на Волині, саме в Чорному лісі, де знаходять прихисток вояки УПА. Реальна назва лісу в романі стає символом, а чорний колір містить виразний оцінний момент. Якщо в романі «Інтернат» С. Жадана чорний колір частіше виступає символом трагедії, смутку, печалі, смерті, нещастя [2], то у А. Кокотюхи чорний колір має широкий діапазон значень. Для бійців УПА Чорний ліс став домівкою, місцем, де можна сховатися, тому він став охоронцем. Чорний ліс – свій ліс, тут безпечна територія (*«Тож вояки добре орієнтувалися на території, головне, зовсім не боялися Чорного лісу»*) [11, с. 63]). У цьому разі не відчитується значення чорного кольору як поганого, негативного. Для своїх Чорний ліс стає добрим, для ворогів – поганим. На нашу думку, свій відбиток накладає ще й фольклорна традиція, де чорний найчастіше є прототипом чогось злого, таємничого, небезпечного. Чорний виявляється також утіленням гніву, зневаги до ворогів, найкращою характеристикою зла (*«Тож ані німці, ані совіти в наших селах не мають ніякої підтримки. А в наших лісах так само їм нема ні спокою, ні безпеки»*) [11, с. 35]; *«І взагалі, сюди, у Чорний ліс, чужі бояться заходити, і найперше німці»*) [11, с. 88]). Чорний ліс не лише захищає своїх, він ще й об'єднує, збирає до купи, щоб обороняти свою землю (*«Тут, у лісі, зібралися ті, хто налаштований не на загибель, а на перемогу»*) [11, с. 110]). Перебування в Чорному лісі для людей було тяжким, тому чорний колір тут має переносне значення: «тяжкий, безпросвітний, безрадінний. // Пов'язаний з труднощами, незгодами (про час)» [5, с. 1605], а також холодний (*«Кілька вояків не знімали плащ-наметів, і це теж мало своє пояснення: у серці Чорного лісу звичного для літа тепла не відчувалося»*) [11, с. 89]). Спочатку Максим Коломієць недовіряв лісовим воякам, боявся, що здадуть німцям (*«Максим перекочує з Чорного лісу до гестапо»*) [11, с. 100]), і невідомо, де страшніше (чорніше) буде.

Чорний колір у значенні «непроглядний, густий, темний. // Огорнутий, оповитий темрявою, дуже темний, похмурий» [5, с. 1605] теж відчитується у назві роману (*«Місячне сяйво зараз*

розтигло навіть рясну темряву чорного лісу...») [11, с. 163]). Так місцеве населення назвало ліс за густоту, щільність, непрохідність. У сполученні «чорний ліс» символіку чорного кольору можна вважати хоча й традиційною, але трохи віддаленою від усталених української фольклорних взірців. Кілька разів Східняк допомагає Ванді в скрутних ситуаціях, і завжди виручає ліс, у якому можна розчинитися (*«Коломієць не зводив із неї погляду, аж поки її постать не зникла серед дерев»*) [11, с. 220]; *«...і Ванда, обережно пробравшись до краю великої галявини, майнула під захист куців та миттю загубилася між дерев»*) [11, с. 264]; *«А Максим стояв і чекав, доки вона не дістанеться перших дерев, не зануриться між них і Чорний ліс не поглине її беззахисну фігурку»*) [11, с. 294]). На реальну парадигму, що відповідає чорному кольору, нашаровується переносна, образна.

Центром повстанської боротьби став ліс, і не просто ліс – Чорний ліс. Тут люди жили, ховалися, мріяли про світле майбутнє, тут воювали і гинули. Саме назву цього центру автор виносить у заголовок. Чорний ліс – найголовніша власна назва художнього твору. Вона має велике змістове навантаження. «Назва тим ліпша, чим більший шматок змісту твору, його духу і тональності вона виражає, чим більше у ній ліній зв'язку з твором. Назва тим ліпша, чим вона менша і чим більше несе в собі інформації», – писав відомий ономаст Ю. Карпенко [7, с. 34].

Як бачимо, чорний колір у романі «Чорна ніч» має символічний сенс. Символіка чорного кольору побудована на протиставленні білому.

«Символ – це умовне позначення якогось предмета, поняття, явища, процесу, художній образ, який відбиває певну думку, ідею, почуття. Символ – це уявлення, що викликає певне коло асоціацій у певній поетичній системі... Символ – одна з могутніх підвалин національної культури. Загально визнано: справжнє мистецтво – символічне» [6, с. 738].

У другому романі трилогії **«Багряний рейд»** Андрій Кокотюха переносить читача до подій 1944 року, коли повстанське командування надзвичайно активно працювало над розгортанням антирадянського підпілля на Житомирщині та Київщині, намагалося поширити повстанський рух у наближених до столиці лісових масивах і навіть робило спроби проникнути в напрямку чернігівських лісів» [15, с. 5–6]. Багряний колір у назві роману не випадковий, тут теж відчитується символічний зміст. Найперше, у рейд на Схід вирушають восени, а багряний – один із кольорів осені, відтінок червоного кольору. «Багряний – густо-червоний,

пурпуровий [5, с. 54]. На сторінках роману знаходимо: «У рейд виступали, як сіло сонце. Саме йшло на спад бабине літо, і осінь немов махала їм на прощання останніми теплими днями, бажаючи щасливої дороги. Деревя вже поволі вбиралися в багрянець, грали у променях, немов іскрили вогнем» [8, с. 82]. Майя Зозуля вибігає в «теплі жовтневі сутінки – останні дні бабиного літа» [8, с. 207]. Осіннє сонце дарує трохи тепла, нехай і умовного («Було тихо й гарно. Сонце, що пробивалося крізь листя, вже не гріло, та довкола багрянніло, це створювало ілюзію тепла» [8, с. 236]); «Повернулися до схованого мотоцикла, розклали на багрянному листі зброю» [8, с. 274]; «...стало зелено серед жовтневого лісового багрянцю» [8, с. 97]. З іншого боку, багрянний (червоний) – колір крові, ран, війни, смерті. Кров раненого бійця зливається з кольором осені («Чуб опустився на вологий килим із багрянного листя, притулився спиною до дерева» [8, с. 158]; «Чуб сидів на мокрому килимі з багрянного листя, накривши брезентом кулемет, і тримався за плече. Ніч у вогкому лісі роз'ятрила рану, тепер вона нила й навіть почала трохи кривавити» [8, с. 275]). Багрянний колір асоціюється з полум'ям від пожарищ (колір вогню, вогняний) («Вибух. П'ятеро це якийсь час стояли, заворожено дивлячись на вогонь» [8, с. 155]; «Навіть поночі стало ясно – тут рік тому було гаряче» [8, с. 137]; «За п'ять хвилин поле бою спорожніло. Багрянні верхівки дерев» [8, с. 281]). Цей колір символізує небезпеку, ворожнечу, помсту, війну, агресивність, боротьбу, незалежність. Відчитується асоціація з кольором вогню в словах, голосі, коли Східняк хоче виступити перед вояками («Обставини вимагали чогось гарячого, полум'яного, закличного й викличного» [8, с. 82]). Тут цей колір може набувати значень «напружений», «тривожний», «гнівний», «сердитий». Як бачимо, колір у заголовку виступає у ролі особливого стилістичного прийому, служить ключем до розуміння підтексту. Рейд на Схід України зчинив переполюх серед червоноармійців, які зазнали втрат, але з боївки Східняка живими залишаться двоє. Із кривавими боями доводилося прокладати шлях, тому рейд був кривавим, багрянним.

У «Чорному лісі» чорний колір асоціюється зі спаленими містами і селами, зі згарищем, а багрянний у «Багрянному рейді» – з полум'ям від згарищ, із пролітою кров'ю.

У назві третього роману «Біла ніч» фігурує білий колір. Насправді заголовок дещо незвичний: поєднання апелятива «ніч» із прикметником «біла» – поєднання непомітного. Епітет *біла* та лексема *ніч* привертають увагу читача як своє-

рідна загадка, відгадати яку неможливо без звернення до самого тексту. Українська ніч – темний час або, як співається у пісні: «Ніч яка місячна, зоряна, ясна...», може бути ясна, місячна, але не біла. Уже відчитується протиставлення світлого й темного, що втілюється в опозиції білого й чорного. Атрибутом «білий» наділено концепти «світ», «день» (білий світ, білий день), а тут – ніч. Назва оперативного плану майора Полиніна лягла в заголовок роману. За операцією Полиніна у партизанські боївки відправлялися завербовані, робили доноси, ліквідували командирів («По «Білій ночі» все, мов годинник пройшло. Бо я займався. ...І вийдемо на Східняка раніше, ніж передбачено «Білою нічю». Це не означатиме, що операцію розробляли марно» [9, с. 129]). Плани НКВС часто зривалися бійцями УПА, про це говорить Полинін із Нечаєвим: «Операція «Біла ніч» опинилася під питанням. Адже Коломієць живий. ...Про «Білу ніч» не думай! – перервав майор. – Операція планувалася не заради знищення одного бандерівського командира! У будь-якому їхньому відділі бажаний наш агент! Що більше їх, то краще видно все! Як на долоні! Я пояснював, здається, справжню сутність операції. – Так, ви згадували метафору. – А ти, Нечаєв, більше не згадує розумних словечок!» [9, с. 163]). Нечаєв розповідає про «простий, але геніальний» план Клавдії, зазначаючи, що «Полинін уже ввів у дію свою «Білу ніч», усе працює. Коли зраї позбавити вождів, вони ослабнуть і розбіжаться самі, такий його план» [9, с. 212–213]. Клава має завдання переконати арештовану Марту йти на співпрацю зі слідством, вона передає інформацію про плани Полиніна («Операцію «Біла ніч» уже не зупинити. – До чого тут біла ніч? Я чула, це в північних країнах. Літніми ночами світло, наче в день. – Не зовсім так. Швидше біла ніч нагадує ранній вечір. Але ключове слово – усе видно, нічого не сховається. ...Ваші, як ви їх називаєте, повстанці ховаються в темряві. Діють переважно вночі. А біла ніч – коли видно, як удень. Не сховаєшся. Він придумав, як вигнати бандитів з темряви на світло. Образно звучить, хіба ні?...у ваші банди проникають агенти держбезпеки, завербовані з числа українців. Мета – ліквідувати командирів. Знаєте, як убивають вождів, щоб зупинити, обезглавити зграю. Без керівників ці загони почнуть виходити з темряви на світло. Уже не ховатимуться, або скласти зброю, або – забратися геть. Отака біла ніч» [9, с. 239–240]). Складаючи план ліквідації повстанського опору, Полинін уявляв, як у звітах начальству буде показувати беззаперечний успіх «Білої ночі». Це було його «дітище», «його головна

амбіція». Білий у його свідомості поставав як символ чистоти, можливість здійснення заповітних мрій. Великим було бажання зачистити волинські ліси від вояків УПА. Але така мрія була й у повстанців: вони не хотіли на своїй землі терпіти «визволителям». Летючий відділ Східняка здійснює диверсійні військові операції навіть одночасно в кількох місцях, заманити його в пастку не вдається. Хитромудрі плани Полинїна ламаються один за другим, ціла низка невдач розвіює міф про їх геніальність. І біла ніч стає чорним жахом, він розуміє, що «Біла ніч» у світлі останніх подій себе повністю дискредитувала [9, с. 274]. Його вичитує начальство, він боїться рапортів Берії, від нього тікає Клавдія, він убиває соратника, офіцера держбезпеки Нечасва, втрачає капітана НКВС Орлова. Генерал Савченко насміхається над його операцією, підкреслюючи, що все відбувалося саме білого дня, а не ночі: *«Офіцерів держбезпеки вбивають просто серед білого дня! ...ліквідація Голяка в лікарні, теж, можна сказати, серед білого дня, ще й напад на Клавдію... замість того грається в якісь операції з красивими назвами. – «Біла ніч» у нього! Гляди, Полинїн, накликає собі чорних днів! Та чого – уже накликав!»* [9, с. 274]. Повстанці з Чорного лісу зуміли розсекретити «Білу ніч» і створити страшні (чорні) проблеми ворогам, відвойовуючи своїх серед білого дня.

Та повернемося до значення кольору. Білий колір – колір чистоти, радості, символ невинності, він асоціюється з денним світлом, Божим світлом, тобто виступає антиподом чорного [3, с. 74]. Це ми спостерігали у романі Л. Дереша «Трохи п'ятми, або На краю світу», де чорний і білий кольори протиставляються, є антонімами, між ними відбувається боротьба, де перемагає білий [3]. У Сергія Жадана в романі «Інтернат» і чорний, і білий кольори виступають у парі, доповнюють один одного. І біла, і чорна барви у романі «Інтернат» – барви смутку, війни, розрухи, страждань, болю, страху, безвиході [2] Тут білий колір має, як зазначає О. Потапенко, «протилежну символіку: він знак порожнечі, безтілесності, мовчання, смерті» [16]. Такий білий колір є небезпечним, він не пов'язаний із силами добра, він має таку ж символіку, як і чорний. У «Білій ночі» А. Кокотюхи сприйняття білого кольору залежить від сторін конфлікту: радянська влада оголосила війну повстанцям, прикриваючись білим, для них цей колір мав бути добрим; для лісової армії – поганим. Але вийшло навпаки. Епітет білий тут стає також ознакою холоду, пустки, страждання. Відчитуються зіткнення полярностей, емоційних протиставлень, де білий і чорний кольори є сво-

єрідним виражальним засобом. Ці кольори є діа- метрально протилежними символами позитивного й негативного. На нашу думку, автор утілює у метафоричне зображення *біла ніч* перемогу добра над злом, світла над темрявою.

Роман Андрія Кокотюхи **«Червоний»** названий іменем головного героя. А. Кокотюха підносить власну назву до рівня символів, узагальнень. Його головний герой – командир летючої групи УПА – названий промовистим іменем Червоний. Ця назва стає домінують, семантичним ядром тексту, тому автор виносить її у заголовок [4].

Цікавим є те, що назва головного героя не є прізвиськом. У бандерівця Данила справжнє прізвисько Червоний. Зразу ж напрошується асоціація з бійцем Червоної Армії – червоноармійцем. Але Червоний – борець за вільну Україну. Парадоксальною є ситуація, коли червоні «полюють» за Червоним, а офіцер Лев Доброхотов отримує *«орден Червоної зірки за арешт Червоного...»* [10, с. 155].

Характеристичний потенціал літературно-художнього антропоніма на цьому не вичерпується. Тут яскраво простежується символіка кольору. Із фольклорних творів дізнаємося, що червоний колір має сильний емоційний заряд радості, свята; набуває змісту урочистості, небуденності, незвичності, казковості. Не випадково місцеве населення називало Червоного героєм, Калязін – людиною з легенди.

Червоний колір має властивість збуджувати, спонукати до дії. Автор зазначає: *«Загалом у ньому вгадувалося щось нестримне, шалене, щось таке мужнє – як на порівняно молодий вік»* [10, с. 46]. Червоний перебуває у безперервній боротьбі, він групує довкола себе багато людей. Навіть у таборі йому це теж удається. Ватажок злодіїв Тайга захоплюється Червоним: *«Молоток, Червоний! Я від самого початку знав: оцей хитрий хохол таки втягне всіх у знатну бузу!»* [10, с. 303]. Його навіть вороги називають мужчиною-воїном.

Та найголовніше, що червоний колір символізує небезпеку (варіант крові). А яким небезпечним був командир Червоний для червоноармійців! Польська влада його називала небезпечним терористом-націоналістом. НКВД розшукувала за підпільну підричну діяльність, антирадянську агітацію та пропаганду. Устами М. Середи автор розповідає, що Червоний належав до тих людей, котрі *«не боялися ані чорта, ані грому, ані кулі. Якщо такий чоловік – друг, то про таких у військах говорили: з ним можна йти в розвідку. Коли ж він воює проти тебе... Про наслідки не хотілося думати»* [10, с. 46]. Його вважали особливо небезпечним злочинцем, він становив загрозу «для успішного поступу радянської

влади. Навіть у воркутинських таборах Червоний, «справжній ворог радянського народу», був небезпечним, бо «завойовував авторитет на зоні».

А червоний колір – це також колір пекла, вогню. Головному героєві довелося пройти не одне коло пекла: «Тут, у цьому пеклі, я не лишуся. Треба – поповзу на свободу» [10, с. 286]. Він нагадує вогняного ангела: «Ставний, міцний, пружний виступив із темряви, під вогняні сполохи. І в них його лице видавалося мені напруженим, майже кам'яним – не обличчя, а маска. Маска непривітливої люті» [10, с. 139]. «Данило Червоний, спокійно і впевнено, із виразом люті на закіптюженому обличчі, ступав за ним, мов янгол смерті...» [5, с. 141]. Червоний організовує втечу з концтабору. І всі, «хто йшов з Червоним, готувалися до смерті, але в бою» [10, с. 291]. Червоний колір тут асоціюється з кров'ю, війною, ранами, смертю.

На основі встановленого асоціативного зв'язку з насильством червоний колір набуває значення «страшний», «напружений», «тривожний», «негативний», «демонічний». Як бачимо, колір може розкривати глибину сюжету і служити ключем до розуміння підтексту, виступати в ролі особливого стилістичного прийому.

Символізм червоного кольору багатозначний та амбівалентний. З одного боку – енергетичний, активний, символізує повноту життя, свободу, урочистість, радість, а з іншого – ворожнечу, помсту, війну, агресивність, боротьбу, незалежність [16].

Як зазначає В. Кононенко, «образно-асоціативний ряд, створений цими та іншими колірними позначеннями, не випадковий; доведено, що колірний символізм відповідає мовнокультурним параметрам кожного народу: відмінності в сприйнятті колірної гами можуть бути індивідуалізовані, але її психотипні риси зазвичай збігаються» [12, с. 81].

Висновки. Отже, символ має багатозначний характер. Символічність полягає у нескінченності інтерпретацій заголовка-символу, а колірні епітети можуть формуватися на основі прямого значення слова – назви кольору і на основі переносного, так виникають метафоричні епітети і метонімічні епітети. Такі епітети наділені символічним змістом; вони увиразнюють авторську думку, ідею. Як бачимо, чорний, багряний (червоний) і білий кольори в романах А. Кокотюхи – кольори війни. У колірному символізмі заголовків романів А. Кокотюхи відбиваються народні традиції, звичаї, вірування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вегеш А. Особливості літературно-художнього антропонімікону в романах про УПА Андрія Кокотюхи. *Політичні перетворення в країнах Центральної та Східної Європи: історико-політичні, етніонаціональні, електоральні та державно-управлінські аспекти* : матеріали наукової конференції, присвяченої 30-річчю від дня утворення кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет». м. Ужгород, 8 грудня 2020 р. / за заг. ред. проф. М.М. Вегеша і Ю.О. Остапця. Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2021. С. 170–181.
2. Вегеш А. Роль кольору в романі Сергія Жадана «Інтернат». *Записки з українського мовознавства*. Вип. 26 : у 2-х т. Т. 2. *Operain linguistika ukrainiana: Fascicillum 26. Vol. 2* / гол. ред. Ю. Ковалевська. Одеса : Полипринт, 2019. С. 27–36.
3. Вегеш А. Символічна функція кольору в романі Любка Дереша «Трохи п'ятьми, або на краю світу». *Освіта Закарпаття*. 2015. № 21. С. 72–77.
4. Вегеш А. Стилiстична роль літературно-художніх антропонімів роману «Червоний» Андрія Кокотюхи. *Лінгвістичні дослідження. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2018. Вип. 48. С. 23–237.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
6. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди ; 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко М.В., 2015. 912 с.
7. Карпенко Ю.О. Назва твору як об'єкт ономастики (Переважно на матеріалі творчості Миколи Бажана). *Літературна ономастика*. Одеса : Астропринт, 2008. С. 2–37.
8. Кокотюха А. Багряний рейд / передм. І. Патриляка. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 288 с.
9. Кокотюха А. Біла ніч / передм. О. Пагірі. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. 288 с.
10. Кокотюха А. Червоний / передм. В. Кіпіані ; худ. Н. Переверзева. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 320 с.
11. Кокотюха А. Чорний ліс / пердм. І. Патриляка. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 304 с.
12. Кононенко В.І. Мова у контексті культури : монографія. Київ ; Івано-Франківськ, 2008. 390 с.
13. Культура української мови : довідник / С.Я. Єрмоленко та ін. ; за ред. В.М. Русанівського. Київ : Либідь, 1990. 304 с.
14. Патриляк І. За лаштунками партизанської війни. Кокотюха А. Чорний ліс / пердм. І. Патриляка. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. С. 5–6.
15. Патриляк І. Дорогою на Схід. Кокотюха А. Багряний рейд / передм. І. Патриляка. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. С. 5–6.
16. Потапенко О.І., Дмитренко М.К. Словник символів. URL: <https://studfiles.net/preview/5252915>.